

Ратко Лазаревић

Пољопривреда и село Србије у агроеколошком развоју

Академија инжењерских наука Србије, Београд

Академска мисао, Београд

2016.

Аутор: Ратко Лазаревић, Академик АИНС

Коаутор: Ненад Ђорђевић, дописни члан АИНС
(Аутор поглавља „Храна за животиње“)

Пољопривреда и село Србије у агроеколошком развоју

Издавачи:

Академија инжењерских наука Србије, Београд

Академска мисао, Београд

Рецензенти:

Драган Шкорић, Академик САНУ и АИНС

Милорад Стошић, Академик АИНС

Лектор:

Мирјана Миљуш

Штампа:

Академска мисао, Београд

Тираж: 300 примерака

ISBN 978-86-7466-600-5

Издавање ове књиге финансијски је помогло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

НАПОМЕНА: Фотокопирање или умножавање на било који начин или поновно објављивање ове књиге у целини или у деловима није дозвољено без претходне изричите сагласности и писменог одобрења издавача.

Поштовани читаоче,

Пред Вама је књига „Пољопривреда и село Србије у агроеколошком развоју“, написана на основу званичних података из Пописа пољопривреде Републике Србије (2012), обиља података из домаће литературе, података са којима располаже аутор књиге, као и из свакодневних посматрања и дешавања са пољопривредом, око пољопривреде и на селу.

Наша земља није економски јака, она је привредно неразвијена, а пољопривреда и село годинама уназад, посебно у првој деценији овог века, бележе успорени раст, пад производње и пропадање села. Посебно забрињавају две чињенице: значајно смањење броја гајених животиња, посебно говеда, што ће у будућности, ако се нешто хитно не предузме имати изражене последице по пољопривреду и становништво, с једне и масовно исељавање становништва са села, са друге стране.

Ово се све дешава у земљи која располаже свим потребним ресурсима за успешну робну фармску производњу у биљној и сточној производњи, као и за одрживи развој села.

Па шта се то дешава са нашом пољопривредом и селом?

То исто пита се и аутор кроз цео текст књиге документовано и критички. Ово стање је сагледано и свуда где је аутор био сигуран у тачност података – стања, дао је и свој предлог како и којим путем га треба отклонити и ући у нови развој, нове изазове и нова економска остварења у производњи и стварању прихода газдинства и привреде у целини.

Изложени материјал у књизи обухвата следећа поглавља:

Становништво и пољопривредна газдинства; Распољививи ресурси у пољопривреди и на селу; Коришћење ресурса у пољопривреди и на селу; Коришћење ресурса у сточарству; Храна за животиње; Додатне активности чланова газдинстава у остварењу прихода; Како сачувати и оснажити ресурсе у пољопривреди и на селу; Полазишта и принципи развоја пољопривреде и села.

Све Ваше примедбе, критике и сугестије биће нам од користи, а посебно, осетићемо се задовољни ако се наше идеје и предлози уграде у програм развоја пољопривреде и села и ако од њих пољопривредна газдинства остваре користи, заустави се даље пропадање села, млади остану на селу, а газдинство остане да се преноси, односно, наслеђује са генерације на генерацију.

Аутор се посебно захваљује рецензентима Драгану Шкорићу Академику САНУ и АИНС и Милораду Стошићу Академику АИНС да ова књига добије на квалитету.

Београд, 2016. година

УВОД	7
СТАНОВНИШТВО И ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА	9
СТАНОВНИШТВО	11
ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА.....	15
РАСПОЛОЖИВИ РЕСУРСИ У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	21
РАСПОЛОЖИВИ РЕСУРСИ У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	23
Неке карактеристике руралних средина	23
Пољопривредно земљиште	23
Пољопривредна механизација	24
Објекти за смештај житарица	26
Стакленици и пластеници за производњу поврћа	26
Сточни фонд.....	28
ОБЈЕКТИ ЗА ДРЖАЊЕ ЖИВОТИЊА	31
Објекти за држање говеда.....	31
Објекти за држање свиња	32
Објекти за држање кока носиља.....	33
Објекти за држање остале стоке	33
Објекти за складиштење силаже	34
Прерадни капацитети	34
Прерадни капацитети у структури прехранбене индустрије	35
ХРАНА ЗА ЖИВОТИЊЕ.....	39
УВОД	41
ЗЕЛЕНА ХРАНА	42
Зелена храна са пашњака	42
Зелена храна са ораница	44
СЕНО.....	46
СИЛАЖА	51
Силажа целе биљке кукуруза	51
Силажа зрна и клипа кукуруза	55
Силажа и сенажа луцерке.....	56
Друге врсте силажа	58
Силажа у исхрани животиња	59
ЗРНАСТА ХРАНИВА	60
ПРАТЕЋИ (СПОРЕДНИ) ПРОИЗВОДИ ПРЕХРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ	63
ХРАНИВА МИКРОБИОЛОШКОГ ПОРЕКЛА.....	67
ХРАНИВА МИНЕРАЛНОГ ПОРЕКЛА.....	67
ДОДАЦИ ХРАНИ ЗА ЖИВОТИЊЕ.....	68
ИНДУСТРИЈСКА ПРОИЗВОДЊА ХРАНЕ ЗА ЖИВОТИЊЕ.....	70
Законска регулатива.....	73
Врсте смеша концентрата	74
Технологија производње смеша концентрата.....	76
ОРГАНСКА ПРОИЗВОДЊА ХРАНЕ ЗА ЖИВОТИЊЕ	79

Литература	84
КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	85
КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	87
Неке карактеристике наше пољопривреде	87
Структура коришћеног пољопривредног земљишта	89
Коришћење земљишта према намени производње	95
Пољопривредна газдинства и величина земљишног поседа	99
Површине за производњу житарица	105
Површине за производњу индустријског биља	109
Површине за производњу крмног биља	114
Површине за производњу поврћа	119
Површине под воћњацима и виноградима	126
Коришћење минералног ђубрива и стајњака	133
Коришћење средстава за заштиту биља	135
Наводњавање биљних култура	136
Коришћење пољопривредне механизације и опреме	140
Коришћење објеката за смештај житарица	144
КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА У СТОЧАРСТВУ	147
КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА У СТОЧАРСТВУ	149
Ресурси у сточарској производњи	149
Структура газдинстава према броју говеда	149
Структура газдинстава која гаје говеда по областима	151
Структура газдинства према броју свиња	154
Структура газдинстава која гаје свиње по областима	157
Структура газдинства према броју оваца	158
Структура газдинстава која гаје овце по областима	162
Структура газдинстава према броју живине	164
Регионална заступљеност гајења кокоши	164
Остала живина која се гаји	168
Приплодна грла у производњи	170
Држање стоке на паши	176
Објекти за смештај животиња	179
ДОДАТНЕ АКТИВНОСТИ ЧЛАНОВА ГАЗДИНСТВА У ОСТВАРЕЊУ ПРИХОДА	185
АКТИВНОСТИ ГАЗДИНСТВА У ДРУГИМ ПРОФИТАБИЛНИМ ДЕЛАТНОСТИМА	187
Мали производни погони	187
КАКО САЧУВАТИ И ОСНАЖИТИ РЕСУРСЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	195
КАКО САЧУВАТИ И ОСНАЖИТИ РЕСУРСЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ И НА СЕЛУ	197
Свет и производња хране	197
Спољни и глобани утицаји на пољопривреду	204
Успорени развој пољопривреде и пропадање села	210
Фактори који утичу на развој пољопривреде	213
Нека питања значајна за даљи развој пољопривреде и села	215

ПОЛАЗИШТА И ПРИНЦИПИ РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ И СЕЛА	223
Полазишта и принципи развоја пољопривреде и села	225
Основни показатељи пољопривреде	225
Структура пољопривредних газдинстава	225
Правци развоја пољопривреде и села	228
Организовање пољопривредних газдинстава	228
Развојне – економске мере у пољопривреди и на селу	239
Неке технологије значајне за неразвијена подручја	245
Сеоски туризам	250
Шта недостаје нашој пољопривреди и селу за успешан развој	253
ЛИТЕРАТУРА	255
SUMMARY	263
AGRICULTURE AND VILLAGE IN SERBIA IN AGRO-ECOLOGICAL DEVELOPMENT	263

УВОД

Пољопривреда у свету педесетих година 20. века имала је за циљ, да обезбеди довољно хране за осиромашен и гладан народ после вишегодишњег вођења Другог светског рата. У другом периоду развоја (1955 – 1965. године), пољопривреди је додат и други „економски циљ“, који је у то време гласио: високи приноси по јединици капацитета и профит, то јест добит.

Наметнути интерес пољопривреди да производи профитабилно довео је до запостављања или занемаривања квалитета добијеног производа, као и нарушавања здравствено безбедне хране за животиње и људе. Поред тога, у конвенционалној - хемијској индустријској пољопривреди - производњи, произашао је читав низ проблема као што су: еколошко дејство специјализације, хемизација пољопривреде, механизација пољопривреде, односно механичко - технички напредак у гајењу биљних и животињских врста, енергетски проблеми, смањење плодности земљишта, загађење земљишта и вода и многи други.

Конвенционална пољопривреда у нашој земљи пратила је развој светске пољопривреде, односно развој земаља у Европи, а посебно оних у окружењу. У првим, послератним годинама, па и касније, често је истицано да је производња хране делатност од посебног друштвеног значаја за укупан развој привреде. Ове се речи посебно цитирају у овом 21. веку!

Наша пољопривреда у другом периоду развоја (1955 – 1980. године) остварила је просечну годишњу стопу раста од 2,9%, и у то време била је једна од највећих у Европи. Најзначајнији производи у овом периоду развоја били су производња пшенице и кукуруза и развој сточарства, али са мањим производним ефектима од биљних врста.

Производња житарица

Година (период)	Пшеница		Кукуруз	
	Т/ха	индекс	Т/ха	индекс
1948 – 1951	1,20	100,00	1,62	100,00
1965 -1975	3,21	267,5	4,17	257,4
1979 -1981	3,88	320,0	4,66	300,0

Извор: Статистички годишњак; Пољопривреда, 317 (1986), обрада аутора

У овом периоду развоја наше пољопривреде на принос гајених биљака највећа заслуга припада оплемењивању биљака, путем стварања нових сорти и хибрида, на шта одлази више од 50% свих повећања приноса (Ћировић, 2007).

У овом периоду развоја, производња говеђег меса кретала се од 77.000 тона (1960) до 165.000 тона (1980), а извоз од 30.000 – 45.000 тона годишње, док је потрошња говеђег меса била 16 кг по становнику. Производња

свињског меса осамдесетих година износила је преко 320.000 тона, а потрошња око 25 кг по становнику.

Такође, укупна производња меса за све гајене животиње у Србији била је преко 580.000 тона годишње, а вредност извоза, пре свега говеђег меса, износила је између 110 и 120 милиона долара.

Када смо достигли један оптималан ниво развоја наше пољопривреде, пре свега, биљних и воћних врста, а не сточарства (у целини гледано), у последњој деценији прошлог века почиње пад производње по јединици производа, а код сточарства убрзан пад броја животиња. Тај се процес наставио и у првој деценији 21. века, само сада много брже и израженије. Са падом производње, а посебно сточарства, дошло је до смањења и броја становника на селу, одлазак са села и на крају гашење, нестанак села.

На жалост, наше државно руководство, у то време, није имало капацитете, а можда ни снаге да сагледа глобалне проблеме на планети, у Европи, односно Европској унији и у нашој земљи.

Свет се данас, на глобалном плану, суочава са многобројним нагомиланим проблемима, углавном пренетим из прошлог века, који се решавају и данас, са мање или више успеха. Међутим, у нашој земљи су још увек нагомилани и споро се решавају, посебно они у пољопривреди, а чини нам се, да су најтежи за решавање проблеми села.

Без обзира на све тешкоће које су испољене на селу, треба озбиљно схватити да је село окосница развоја наше пољопривреде, јер на сеоском подручју живи преко 40% становника земље. И што се пре овај проблем реши то ће за земљу бити боље.

Поред проблема села, треба решавати и проблем малих, ситних пољопривредних газдинстава којих у укупном броју има преко 480.000 или преко 75%, са земљишним поседом испод 3 ха ораница, 1 – 2 краве, 2 – 3 свиње, 4 – 9 оваца, тј. с просечном старошћу носиоца газдинства 59 година.

Поред израженог броја малих газдинстава, још је тежи проблем решавање неразвијених области и подручја у нашој земљи. Око 40 општина је изразито неразвијено, а посебно оне на југу и југоистоку земље, и на рубним подручјима земље.

Све укупно гледано, нашу пољопривреду и село треба посматрати и проблеме решавати заједно, и створити услове за одрживи развој, јер за то постоје сви потребни природни ресурси у пољопривреди и на селу.

Уважавајући све наведене чињенице, потребно је урадити нову Стратегију развоја пољопривреде и села. Она треба да омогући бржи излазак из кризе, решавање успореног раста гајених биљних култура, заустављање пада бројног стања гајених животиња, а пре свега говеда, решавање развоја села и заустављање исељавања становништва са села, као и развој неразвијених области, општина, а посебно оних на рубним подручјима наше земље.

Пољопривреду и село треба заједно посматрати и решавати као један живи организам, и за то треба обезбедити оптималне услове за одрживи развој како би се сачували за данашње и будуће генерације које живе од пољопривреде и на селу.